

ارزشیابی درس مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه دی

در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این مسئله تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادات رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزاشی از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب برای دانش‌آموزانتان فراهم کنید.

جلسه‌ی سوم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر آذر

دستور جلسه

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه آذر
۲. بحث و تبادل نظر در مورد کارنامه‌ی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی
۳. تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه دی

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه آذر

برنامه‌ی درسی کلیه‌ی پایه‌ها طبق زمان‌بندی اجرا شد. طرح تفکیک زباله در حیاط مدرسه توسط پایه‌ی سوم، با استقبال اکثر دانش‌آموزان پایه‌های دیگر و همکاری آن‌ها انجام شد و از مواردی هم که به درگیری انجامید استفاده شد تا رعایت مقررات از یک طرف و نحوه‌ی اعمال مقررات از طرف دیگر تمرین شود. نحوه‌ی ارائه‌ی یک شغل در کلاس و پاسخ‌گویی به سؤالات هم‌کلاسی‌ها در پایه‌ی سوم، با آمادگی قبلی دانش‌آموزان، رضایت‌بخش بود. طرح شوراهای کلاسی در همه‌ی پایه‌ها در حال اجراست و برای انجام فعالیت‌های گروهی، در هر کلاس از اعضای آن کمک گرفته می‌شود. در جلسه‌ی بررسی عملکرد شورا، نقاط ضعف و قوت به‌طور کتبی و بدون ذکر نام دریافت و سپس به بحث گذاشته شد و بر مبنای آن، مقررات کلاس و شرح وظایف و مسئولیت‌های اعضای شورا و تکالیف دانش‌آموزان در مقابل آن‌ها، با پیشنهادها و دانش‌آموزان، تدوین شد و همه پذیرفتند که به آن‌ها احترام بگذارند. کار شورای کلاس با آرامش بیشتری ادامه

دارد و میزان اختلاف‌نظرهای منجر به درگیری کمتر شده است. طرح سررسید در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم در حال اجراست و به درک مفهوم زمان، تغییر و تحول کمک کرده و استناد به مدارک و شواهد را تمرین می‌دهد.

در پایه‌ی چهارم، کتابدار مدرسه چند کتاب تاریخی را معرفی و درباره‌ی آن‌ها توضیح داد. در ارزشیابی کتبی، علاوه بر بررسی اطلاعات دانش‌آموزان، به توانایی آن‌ها در نگارش توجه شد. در پایه‌ی پنجم، در بحث راه‌ها، اطلس راه‌های ایران در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شد و

۲. بحث و تبادل نظر در مورد کارنامه‌ی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی

تعریف ارزشیابی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی، به بحث گذاشته شد. ارزشیابی توصیفی شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی تربیتی است که اطلاعات لازم، معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی فراگیرندگان در ابعاد یادگیری را، با استفاده از ابزارها و روش‌های مناسب مانند کارپوشه، آزمون (با تأکید بر آزمون‌های عملکردی) و مشاهده در طول فرایند یاددهی - یادگیری به دست می‌دهد تا بر اساس آن، بازخوردهای توصیفی موردنیاز برای کمک به یادگیری و یاددهی بهتر در فضای روانی و عاطفی مطلوب برای دانش‌آموز، معلم و اولیا حاصل آید.

اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

جدایی‌ناپذیری ارزشیابی از فرایند یاددهی - یادگیری، استفاده از نتایج جدایی‌ناپذیری ارزشیابی در بهبود فرایند یاددهی - یادگیری و اصلاح برنامه‌ها و روش‌ها، هماهنگی میان هدف‌ها، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و فرایند ارزشیابی، توجه به آمادگی دانش‌آموزان، توجه به رشد همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان، توجه همه‌جانبه به دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها، توجه به ارزشیابی دانش‌آموز از یادگیری خود (خود ارزشیابی)، ارزشیابی از فعالیت‌های گروهی، توجه به فرایندهای فکری منتج به تولید پاسخ، تأکید بر نوآوری و خلاقیت، تنوع روش‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی استفاده از انواع ارزشیابی، استقلال مدرسه و معلم در فرایند ارزشیابی، اصل رعایت قواعد اخلاقی و انسانی در ارزشیابی، و توجه به تفاوت‌های فردی به تفصیل مورد بحث قرار گرفتند.

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد هر پایه از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه‌ی معلمان دوره‌ی ابتدایی استخراج شد تا با استفاده از بررسی پوشه‌ی کار (فعالیت‌های کلاسی کاربردگ در کلاس و خانه و ...)، ارزیابی‌های شفاهی (مشارکت در گفت‌وگو، قبل و بعد از تدریس)، مشاهده‌ی رفتارهای اجتماعی (مشاهده‌ی نحوه‌ی حضور در فعالیت‌های گروهی، مشاهده‌ی نحوه‌ی رفتار در فعالیت‌های شورای کلاسی) مشاهده‌ی میزان توجه دانش‌آموز به محیط و دریافت تغییرات، جمع‌آوری مدارک و شواهد برای ارائه در کلاس و ارزیابی‌های کتبی، نتایج در کارنامه‌ی توصیفی دانش‌آموزان ثبت شوند.

مربوط به درس‌ها (با توجه به تمرین رعایت مقررات در مکان‌های عمومی) و فیلم‌های مفید (با توجه به استفاده از آموزش‌های خارج از مدرسه برای خودآموزی) تهیه شود و در زمان نمایش، فرصت سؤال کردن و بحث داده شود تا این کار، ضمن دوره‌ی کتاب، به تفهیم و تعمیق بیشتر درس‌ها کمک کند. پیشنهاد شد موارد مورد بررسی در ارزشیابی در اختیار والدین قرار گیرند تا ضمن اطلاع از اهداف آموزش، قادر به انجام کمک‌های جانبی در محیط خارج از مدرسه باشند.

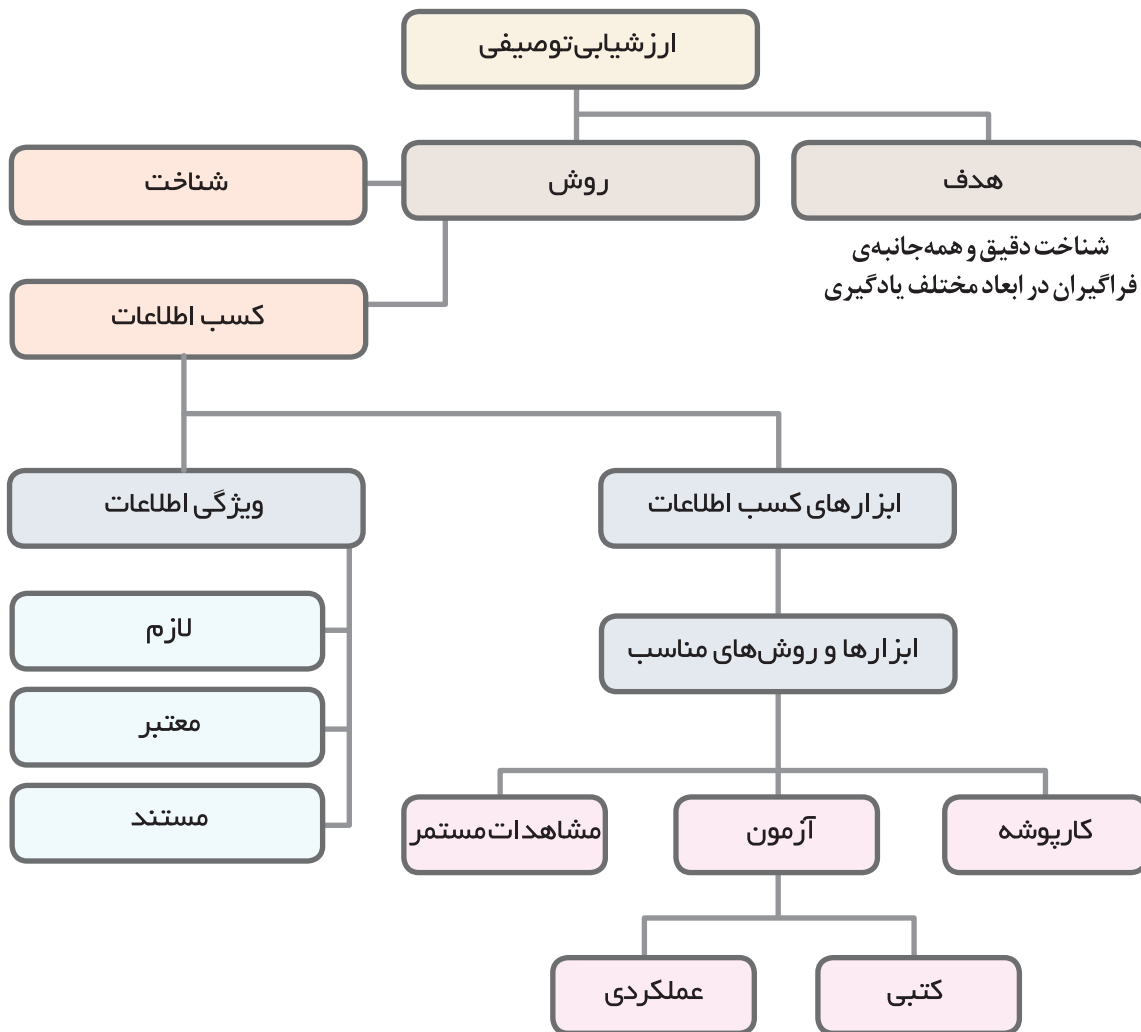
کتابدار مراجعه می‌کنند. آن‌ها درباره‌ی دانشمندان اسلامی (زکریای رازی، ابوعلی سینا، جابر بن حیان، خوارزمی، ابوریحان بیرونی و خیام) اطلاعاتی را جمع‌آوری و به صورت روزنامه‌دیواری درآوردند که در راهروی مدرسه نصب شد. به دانش‌آموزان توصیه شد، شبکه‌ی مستند تلویزیون را دنبال کنند و برنامه‌های مربوط به درس‌های مطالعات اجتماعی را تماشا کنند و مطالبی را که به نظرشان جالب بوده است در کلاس بیان کنند. پیشنهاد شد برای ماه‌های فروردین و اردیبهشت برنامه‌های شامل بازدیدهای

درباره‌ی راه‌های دریایی و هوایی و نحوه‌ی مسیریابی کشتی‌ها و هواپیماها بیشتر توضیح داده شد. کتاب قانون اساسی جمهوری اسلامی برای مشاهده در اختیار دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم قرار داده شد. در پایه‌ی ششم، ثبت اخبار دریافت شده از دانش‌آموزان در سررسید، توسط داوطلبان دنبال می‌شود. معرفی سایت‌های آموزشی مورد استقبال قرار گرفت و دانش‌آموزانی که مطالب جالبی پیدا می‌کنند، آن‌ها را در کلاس توضیح می‌دهند. در زنگ‌های تفریح، دانش‌آموزان علاقه‌مند، برای دریافت کتاب‌های مربوط به درس‌ها، به

جدول موارد مهم در ارزشیابی توصیفی

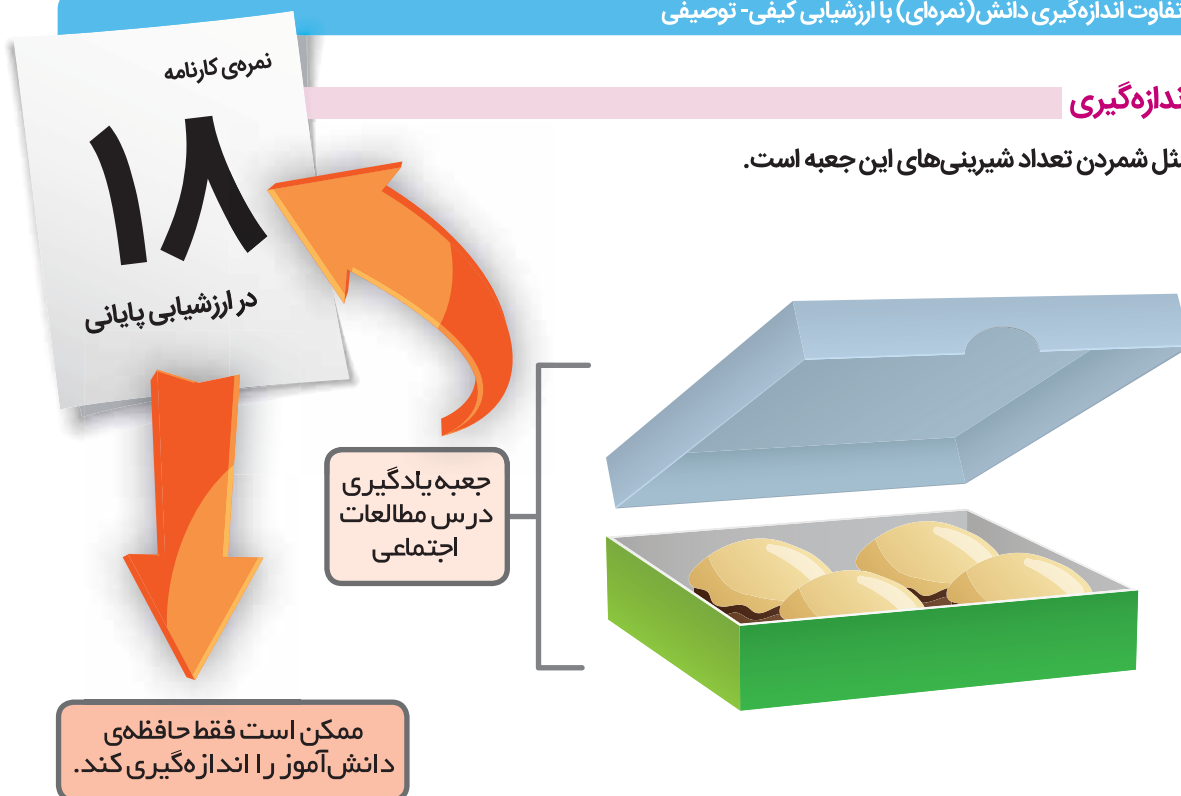
موارد	تأکیدات اساسی مطرح در ارزشیابی توصیفی	نکاتی که لازم است معلمان به آن‌ها توجه کنند
زمان ارزشیابی	استمرار جریان ارزشیابی در طول سال و لزوم برنامه‌ریزی معلم برای رفع کاستی‌های احتمالی در فرایند یادگیری دانش‌آموزان	ارزشیابی در زمان‌های مشخص انجام نمی‌شود، بلکه معلمان در فرایند یاددهی - یادگیری، با بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های متنوع، از کم و کیف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارزشیابی به عمل می‌آورند.
جمع‌آوری اطلاعات	تعدد و تنوع روش‌ها و ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی کمیت و کیفیت آموخته‌های دانش‌آموزان	معلمان برای بررسی کم و کیف تحقق اهداف یادگیری در درس‌های مختلف، صرفاً به برگزاری آزمون‌های کتبی و شفاهی در زمان مشخص بسنده نمی‌کنند، انواع روش‌ها و ابزارها، از جمله آزمون‌های عملکردی و کارپوشه را به خدمت می‌گیرند.
ثبت نتایج ارزشیابی و ارائه‌ی بازخورد	تغییر و تنوع در روش‌ها و ابزارهای ثبت نتایج ارزشیابی، نحوه‌ی قضاوت و اعلام نتایج پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان	معلمان برای ثبت نتایج ارزشیابی از ابزارهای متنوعی استفاده می‌کنند. علاوه بر معلم، دانش‌آموز و اولیای وی نیز جزو منابع ارائه‌ی اطلاعات و قضاوت در این موارد خواهند بود. در فرایند آموزش، دانش‌آموز همواره بازخوردهای مناسب و به‌موقع دریافت می‌کند.

جدول موارد مهم در ارزشیابی توصیفی

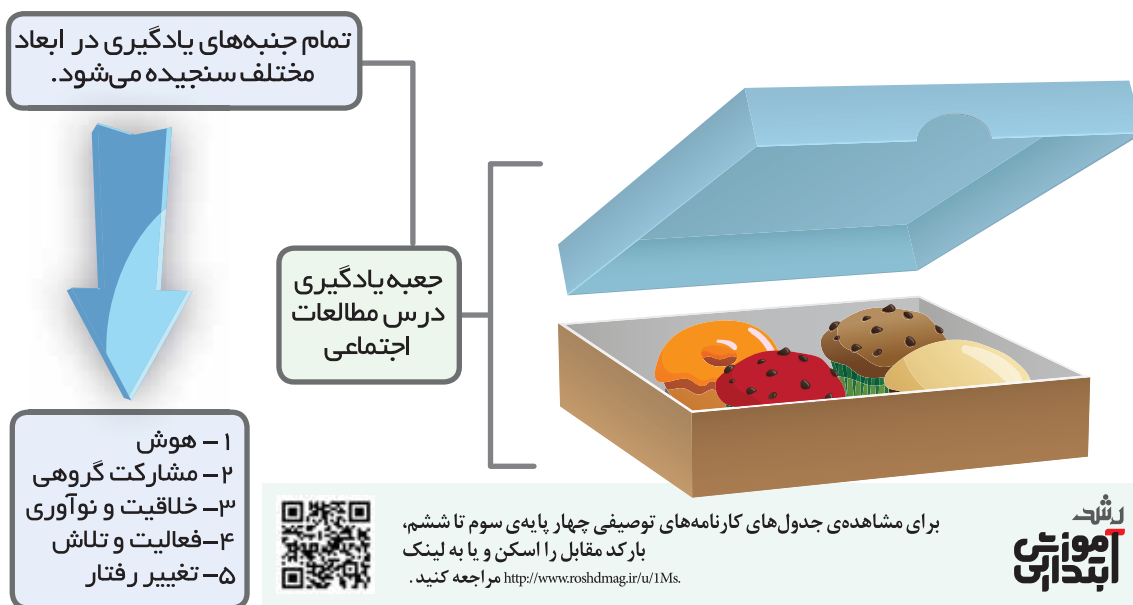
اندازه‌گیری

مثل شمردن تعداد شیرینی‌های این جعبه است.

ارزشیابی کیفی-توصیفی

مثل بررسی کیفیت، مزه، رنگ، تعداد، اندازه، تازگی و ... شیرینی‌های این جعبه است.

پایه سوم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۵ خانه‌ی ما)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
مراقبت و رعایت ایمنی خانه، آتش‌نشانی کارکردهای خانه	مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
تغییر شکل خانه و کارکرد فضاهای خانه در زمان	تغییر و تحول	زمان، تداوم تغییر
خانه‌های روستایی و عشایری، خانه‌ها در شهرهای بزرگ	تعلق و هویت، تنوع شیوه‌های زندگی	فرهنگ و هویت
اهمیت قائل شدن برای خانه به‌عنوان جایگاه خانواده، تمایل به رعایت نکات ایمنی و حفاظت از محل زندگی	مسئولیت‌پذیری	ارزش‌ها و اخلاق
موقعیت مکانی، فضاهای خانه، انواع خانه‌ها در نواحی گوناگون ایران، حفاظت از خانه	پدیده‌های مکانی، پراکندگی رابطه‌ی انسان و محیط، حفاظت از محیط و مکان	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

به‌دقت در ساختمان خانه و مکان‌های داخلی آن هنگام گذر از خیابان‌ها و کوچه و دیدوبازدیدها و هنگام تماشای فیلم‌های سینمایی. دقت به زمان ساخت آن‌ها و آب‌وهوای منطقه و مصالح و امکانات آن؛
 ۳. نمایش ساختن خانه توسط چند گروه و بازی در نقش سازندگان (مهندس، بنا و رنگ‌کار) با توضیح کارشان؛
 ۴. خواندن متن و تصویرخوانی کتاب؛
 ۵ و ۶. انجام فعالیت‌های کتاب؛
 ۸. ارزشیابی شفاهی.

(چندطبقه) دیده‌اید؟ تا به حال خانه‌ی روستایی و طوبله و انبار علوفه‌ی آن را دیده‌اید؟ تا به حال چادر عشایری (قابل حمل و نقل) دیده‌اید؟ این خانه‌ها چه تفاوتی با خانه‌ی شما دارند؟ چرا سقف بعضی خانه‌ها شیب‌دار است؟ چرا سقف بعضی خانه‌ها گنبدی شکل است؟ چرا در شهرها بیشتر خانه‌ها چندطبقه‌اند؟
 ۲. نقاشی انواع خانه روی خط زمان توسط دانش‌آموزان و بیان تاریخچه‌ی خانه از غار تا آسمان‌خراش با کمک معلم. توصیه

با احتساب هشت جلسه‌ی درسی نوشته شد.
 ۱. گفت‌وگو: آیا تا به حال محل خانه‌ی خود را تغییر داده‌اید؟ خانه‌ی قبلی شما با خانه‌ی فعلی چه شباهت‌هایی داشت؟ خانه‌ی قبلی شما با خانه‌ی فعلی چه تفاوت‌هایی داشت؟ مجسم کنید اگر خانواده‌ی شما خانه نداشتند، چه شرایطی به وجود می‌آمد؟ تا به حال خانه‌ی حیاط‌دار دیده‌اید (دارای حوض یا باغچه)؟ تا به حال خانه‌ی آپارتمانی

پایه چهارم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۴ سفری به شهرهای باستانی)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
-	-	نظام اجتماعی
پیدایش سلسله‌ها و حکومت‌های مختلف در ایران باستان اشیا و آثار تاریخی و باستان‌شناسی شکل‌گیری شهرهای باستانی مثل همدان، تخت جمشید و کرمانشاه	تغییر و تحول و پیشرفت مدارک و شواهد	زمان، تداوم تغییر
تعلق به سرزمین ایران و تاریخ کهن آن آثار تاریخی به‌جامانده در بناهای تاریخی و اهمیت بازدید از آن‌ها	تعلق و هویت میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت
حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی علاقه‌مندی به میراث فرهنگی و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
صنایع دستی و غذاهای محلی با توجه به تنوع مکان‌ها حفاظت از مناطق تاریخی کشور	رابطه‌ی انسان و محیط حفاظت از محیط	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

شهرنشینی و تمدن (وجود راه - گذر از معاملات پایاپای و ضرب سکه، تقسیمات کشوری، وجود نیروی نظامی، پست برای انتقال دستورات و فرمان‌ها و دریافت گزارش‌ها) و تکمیل پاسخ‌ها توسط معلم؛
 ۴. بیان تاریخ ورود آریایی‌ها به فلات ایران تا پایان دوره‌ی ساسانی، با استفاده از کتاب

۲. گفت‌وگو با طرح سؤالاتی درباره‌ی تاریخ، تاریخ‌دان، باستان‌شناس، موزه، دوره‌ی پیش از تاریخ (بدون خط و آثار مکتوب) و دوره‌ی تاریخی (با مدارک مکتوب) کتیبه و سازمان میراث فرهنگی و تکمیل پاسخ‌ها توسط معلم؛
 ۳. گفت‌وگو با طرح سؤالاتی درباره‌ی

با احتساب دوازده جلسه‌ی درسی نوشته شد.
 ۱. گفت‌وگو درباره‌ی مکان‌هایی که دانش‌آموزان در سفرهایشان دیده‌اند (به‌ویژه مکان‌های تاریخی) و سؤال کردن معلم از جزئیاتی که در این مکان‌ها وجود داشته‌است؛

داستان فکر ایرانی (در جلسه‌ی تابستان معرفی شد)؛
۵. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی؛
۶ تا ۱۰. انجام فعالیت‌های کتاب؛

۱۱. معرفی شخصیت‌های مطرح‌شده در کتاب توسط دانش‌آموزان (شخصیت‌هایی مثل: دیاکو، کوروش، داریوش، سورنا، آریوبرزن، اسکندر، اردشیر و انوشیروان)

به شکل نمایشی، با استفاده از اطلاعات بیشتر از کتاب، توسط دانش‌آموزان؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.

پایه ی پنجم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۳ زندگی در نواحی دیگر جهان)

از آنجا که کتاب راهنمای معلم در دسترس نبود، جدول برنامه‌نویس‌تیم و برنامه را برای دوازده جلسه بستیم.
۱. گفت‌وگو: با همسایگان خود چه رابطه‌ای دارید؟ آیا با هم رفت‌وآمد دارید؟ می‌دانید چگونه زندگی می‌کنند؟ مرز یعنی چه؟ مرز خانه‌ی شما با همسایه‌هایتان کجاست؟
کشورهای همسایه‌ی کشور ایران را می‌شناسید؟
آیا تا به حال به آن کشورها سفر کرده یا مطلبی درباره‌ی آن‌ها شنیده‌اید؟

خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۲. انجام فعالیت‌های مربوط به درس همسایگان ایران؛
۳. توضیح مفاهیم درس حرکت‌های زمین به‌وسیله‌ی کره‌ی جغرافیایی؛
۴. خواندن متن درس و تصویرخوانی کتاب (حرکت‌های زمین)؛
۵ و ۶: انجام فعالیت‌های مربوط به درس حرکت‌های زمین؛
۷. ساختن ساعت آفتابی؛
۸. درست کردن پازل کشورهای آسیایی،

همراه با توضیحات معلم درباره‌ی قاره‌ها و اقیانوس‌ها و اکتشافات دریایی (آمریکا و اقیانوسیه)؛
۹. خواندن متن درس و تصویرخوانی (قاره‌ها و اقیانوس‌ها)؛
۱۰. نوشتن انشای گروهی (هر گروه یک بند) درباره‌ی من زمینم را دوست دارم، برای روزنامه‌ی دیواری؛
۱۱. تشکیل گروه‌های محیط زیستی برای درست کردن روزنامه‌ی دیواری؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.

پایه ی ششم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۷ اوقات فراغت؛ فصل ۸ پوشاک ما)

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
(فصل ۸) پوشاک ما	(فصل ۷) اوقات فراغت	
مسئولیت‌ها و تکالیف	مسئولیت‌ها و تکالیف، حقوق و قوانین نقش‌ها، گروه و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
تحول، پیشرفت و تداوم میراث فرهنگی	تحول، پیشرفت و تداوم میراث فرهنگی	زمان، تداوم و تغییر فرهنگ و هویت
پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه‌ی انسان با محیط	حفاظت از محیط	فضا و مکان
تولید، توزیع و مصرف، کار و کارآفرینی	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
تمایل به خرید عاقلانه‌ی لباس (خرید به‌اندازه‌ی توان مالی، پرهیز از خرید غیرضروری، پس‌انداز)، تمایل به کار و کارآفرینی تمایل به رعایت موازین دینی در پوشیدن لباس	تمایل به داشتن برنامه‌ی متعادل برای فعالیت‌های روزانه و استفاده‌ی بهینه از اوقات فراغت تمایل به رعایت قوانین و مقررات در مکان‌های عمومی	ارزش‌ها و نگرش‌ها

با احتساب دوازده جلسه‌ی درسی نوشته شد.
۱. تا به حال چند بار گفته‌اید حوصله‌ام سر رفته؟ چه مواقعی حوصله‌تان سر می‌رود؟ آیا دیگران باید مسئله‌ی حوصله سررفتن شما را حل کنند؟ تابستان گذشته چه برنامه‌هایی داشتید؟ اوقات فراغت یعنی چه؟ اعضای خانواده‌ی شما اوقات فراغت خود را چگونه می‌گذرانند؟
۲. سؤال از تک‌تک دانش‌آموزان درباره‌ی نحوه‌ی گذراندن اوقات فراغتشان و ثبت

روی تخته و گرفتن فراوانی فعالیت‌ها؛
۳. خواندن متن درس اوقات فراغت و تصویرخوانی کتاب؛
۴ و ۵. انجام فعالیت‌های کتاب؛
۶. گفت‌وگو: آیا لباس‌تان را خودتان انتخاب می‌کنید؟ لباس شما با در نظر گرفتن چه مواردی انتخاب می‌شود؟
۷. خواندن متن درس انواع لباس و تصویرخوانی کتاب؛
۸. گفت‌وگو. فکر می‌کنید لباس شما چگونه تهیه می‌شود؟ آیا ماده‌ی اولیه‌ی

(پنبه، پشم و الیاف صنعتی) همه‌ی لباس‌ها یکی است؟ انتخاب این ماده‌ی اولیه بر چه اساسی است؟
آیا در همه‌ی شرایط آب‌وهوایی یک‌چیز لباس می‌پوشیم؟ آیا همیشه لباس‌ها به شکل لباس‌هایی که الان می‌پوشیم بوده‌اند؟
۹. خواندن متن درس لباس، از تولید به مصرف و تصویرخوانی کتاب؛
۱۰ و ۱۱. انجام فعالیت‌های کتاب؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.